

گرگ باران دیده

گرگ باران دیده : آزموده کاروگرم و سرد روزگار دیده را گویند (غیاث‌اللفات) . گریزی مجرب و آزموده . ظاهر آن است که گرگ بچه از باران میترسد و در وقت باران از سوراخ خود پرنمی‌آید هر چند گرسنه و تشنه باشد ، اما چون گرگی بیرون خانه خود باشد و از اتفاقات او را باران درگیرد و ببیند از او آفتی و ضرری نمی‌رسد بار دیگر دلیر میشود و از باران خائف نمی‌گردد و این کنایه از مردم آزموده کاروگرم و سرد عالم چشیده است !

نیست دیگر از زر قلبی که در کارش کنند
یوسف بی‌طالع ما گرگ باران دیده است
(صائب)

گفتم از اشکم مگر گردون بپرهیزدولی
نیست بیم از گریه‌ام این گرگ باران دیده را
(محمد قلی سلیم)

کی ز هجوم تر شوند این گله سکه
زانکه اینها گرگ باران دیده‌اند

(میریحیی کاشی)

کی همچو تو نوگلی بهاران دیده است
یا در چمنی چشم هزاران دیده است
ترک رخ تو نمی‌کند با صد طعن
این مردم دیده گرگ باران دیده است

(مسیح کاشی)

پس تقلید رشیدی که گرگ باران دیده غلط است و صحیح (پالان دیده)
است و پالان گله و رمه را گویند غلط باشد ، صحیح پالان دیده به بای فارسی
مرادف آن است چه بازیگران ولایت گرگ را پالان بندند چنانچه از اهل
زبان شنیده شده و به تحقیق پیوسته (آندراج) :

با تریهای فلك با چشم گریانم چه باک؟

در فراق یوسف خود گرگ باران دیده‌ام

(مخلص کاشی . به نقل مجموعه مترادفات)

کی ژ آه و اشک مظلومان دلش آید به رحم

گرگ باران دیده باشد ظالم روپاه باز (۲)

(شریف . به نقل مجموعه مترادفات)

در امثال و حکم دهخدا آمده است (۳) :

گرگ باران دیده بودن ، مجرب و آزموده بودن . مثال :

دوش می‌رفتم به کوی یار بارانم گرفت

در میان عاشقان من گرگ باران دیده‌ام

چرخ روبه باز را از آشك گلنارت چه باك ؟
 بر سر آن گرگه از این باران فراوان آمده
 (کاتبی)

همانا گرگه باران دیده باشی تو خیلی پاردم ساییده باشی
 (ایرج میرزا)

تظیر : گرم و سرد روزگار چشیده و پست و بلند دنیا دیده است (۴).
 این تمثیل که در امثال و حکم دهخدا نقل گردیده نیز ناظر به همین
 معنی است :

« اشتر که چهار دندان شود از آواز جرس نترسد » (تذکره الاولیاء عطار)
 با توجه به شواهد مذکور گرگه باران دیده صحیح است نه بالان دیده .
 برخی از متأخران و معاصران اصل را (گرگه بالان دیده) دانند و
 بالان را به معنی دام گیرند یعنی گرگی که يك بار به دام گرفتار شده باشد (۵).
 مؤلف برهان قاطع آورده است : « بالان - بسروزن دالان » دهلیز خانه را
 گویند - و تله که بدان جانور را گیرند ... (۶) . اما استعمال قدما مؤید
 قول است :

ز باران کجا ترسد آن گرگه پیر

که گرگینه پوشد به جای حریر

(تظامی)

تیر باران سحر دارم سپر چون نکنند

این کهن گرگه خشن بارانی از غوغای من (۷)

(خاقانی)

(گرگه پیر) نیز مرادف گرگه باران دیده به معنی پیر مرد محیل و

زیرک باشد .

در چهار مقاله نظامی عروضی آمده است :

د پس بر آن قرار گرفت که مصاف کنند ، و تاش گرگه پیر بود و چهل

سال سهسالاری کرده بود و از آن نوع بسیار دیده ... (۸)

۱- لغت نامه دهخدا (ب - باقرخان) - فرهنگ معین (جلد سوم).

۲- ایضاً لغت نامه - فرهنگ معین (جلد سوم) .

۳- امپال و حکم دهخدا (جلد ۳) .

۴- لغت نامه .

۵- فرهنگ معین .

۶- برهان قاطع با تصحیح و حواشی شادروان دکتر معین (جلد اول).

۷- دیوان خاقانی به تصحیح آقای دکتر ضیاءالدین سجادی ، صفحه

۳۲۱ .

۸- چهار مقاله نظامی ، با تصحیح و حواشی دکتر معین ، صفحه ۲۶ .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی